

УДК 373.376.2(3)

**СПЕЦИФІКА УРОКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Цехмістро Ольга Валентинівна

кандидат мистецтвознавства,

ст. викладач;

tser1970@gmail.com

Жилкіна Олена Іванівна

ст. викладач;

Zhasmin120551@gmail.com

Шатохіна Галина Яківна

викладач;

iskra1961@gmail.com

кафедра вокально-хорової підготовки вчителя

Харківської гуманітарно-педагогічної академії

Анотація. У статті піднято питання значення музичного мистецтва у соціалізації та розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП) молодшого шкільного віку на уроках музичного мистецтва в загальноосвітніх школах. В межах даної статті звертаємо увагу саме на місце музичного мистецтва і музичної діяльності у роботі з дітьми ООП на уроках у загальноосвітніх школах.

Ключові слова: музичне мистецтво, діти з особливими освітніми потребами, корекційні підходи, методи.

Summary. The article highlights the importance of musical art in the socialization and development of children with special educational needs (SEN) of primary school age in music lessons. Within the scope of this article, we pay attention to the place of musical art and musical activity in working with children of special needs in lessons of primary schools.

Key words: musical art, children with special educational needs, corrective approaches, methods.

Введення./Introductions. Одним із важливих напрямів державної політики України у сфері освіти є створення рівних можливостей для отримання якісної освіти для всіх категорій дітей з урахуванням їх особливостей. Нині у всьому світі проголошуються ідеї різноманіття форм, способів життя; рівних прав і можливостей всіх людей без виключень. Діти, молодь завжди були тією надією, безцінним капіталом нації, тим зернятком, яке може в майбутньому дати паростки процвітання суспільства. Тому політика виховання дітей, надання їм кращої освіти є одним із пріоритетних напрямів політики країни.

Загальновідомо, що кожна дитина унікальна та її неповторність може мати різні прояви, в тому числі й розлади зі здоров'ям. Для того, щоб усі діти, у тому числі діти з особливими потребами, мали можливість отримати освіту у загальноосвітніх закладах, необхідно провести кардинальну реформу загальноосвітніх навчальних закладів. Оскільки довгий час загальноосвітні школи були орієнтовані на певну групу дітей, то й методи навчання, учбові плани, програми створювалися з урахуванням можливостей середньостатистичної дитини. Нині школи, заклади спеціальної професійної освіти стикаються з проблемою методичного забезпечення та оснащення спеціальним обладнанням для інклюзивної групи дітей. Її отже завданням сучасної освіти є розробка новітніх педагогічних методів, за допомогою яких можна успішно навчати всіх дітей, включаючи дітей із серйозними порушеннями розвитку та інвалідність.

Український уряд, йдучи по шляху євроінтеграції, проголошує європейські цінності та здійснює певні законодавчі кроки для регуляції питання освіти дітей з особливими потребами в освітніх закладах різного рівня. Зокрема, восени 2018 року набув чинності закон, який регулює питання можливості навчання дітей з особливими потребами у загальнодоступних

навчальних закладах: дитячі садочки, загальноосвітні школи, позашкільні заклади, заклади професійної, професійно-технічної освіти. На необхідність інтегрування інклюзивної освіти у загальну зазначається в офіційних документах, зокрема в Доктрині освіти (2001 р.), де вказується необхідність рівного доступу до освіти завдяки інтегруванню інклюзивної освіти у загальноосвітній простір й відповідно залученню дітей з особливими освітніми потребами до контакту зі здоровими дітьми й отриманням досвіду спілкування у реальному світі.

Питання включення дітей з особливими потребами до загальноосвітнього простору є, на наш погляд, досить складним і суперечним. З одного боку, у цьому залученні є певні переваги, зокрема більш успішна соціалізація таких особливих діточок і виховання емпатії та толерантного відношення до них здорових дітей. Але виникають й певні проблеми із залученням дітей з ООП до загальноосвітніх шкіл, зокрема, це майже не можливість створення універсальних методів для всіх категорій дітей і в той же час складність застосування індивідуального підходу при кількості дітей в класі понад 30 осіб. Тут також можуть бути фізичні та психологічні перевантаження вчителів. Всі ці питання потрібно врегулювати на державному рівні.

Мета роботи./Aim. З'ясувати значення музичного мистецтва у соціалізації та розвитку дітей з особливими освітніми потребами та окреслити можливі підходи та методи роботи з такими дітьми молодшого шкільного віку на уроках музичного мистецтва.

Матеріали та методи./Materials and methods. У зв'язку з появою великої кількості дітей з ООП в загальноосвітніх закладах в останнє десятиліття особливої актуальності набула проблема інтеграції цих дітей у загальноосвітній простір і пошук нових підходів, методів роботи. Є певне коло праць, в яких піднята дана проблема. Серед дослідників, які тим чи іншим чином досліджували проблему впливу музичного мистецтва на фізичне і психічне здоров'я людини варто згадати психолога, спеціаліста з музикотерапії Дона Дж. Кемпбела, нейрологів Гордона Шоу і Марка Боднера, дослідників Шейлу

Острандер і Лінна Шредер [8, 9]. Важливу роль відведено засобам музикотерапії. Вчені зазначали, що реакція на музику в особливих дітей виявляється різною. Загальмованих дітей музика часто виводить із заціпеніння. На деяких, сильно збудливих дітей, музика, має заспокійливу дію. Особливе місце в процесі духовно-емоційної діяльності школярів належить мистецтву, і в цьому аспекті суттєвими є роботи Т. Жигінас, Н. Квітки, С. Шабутін та ін. [3, 5, 7], пов'язані з художньо-просвітницькою діяльністю серед школярів. За визначенням Н. Квітки [5], музична терапія для дітей з особливими потребами в інклюзивному середовищі разом із спільною метою та завданнями музичного виховання (освітніми, виховними та розвивальними) спрямована на реалізацію специфічного завдання – корекцію психофізичних порушень дітей, зокрема корекцію їх психоемоційного стану.

У процесі підготовки роботи використано методи аналізу та синтезу, абстрагування тощо, за допомогою котрих визначено форми, підходи, методи роботи на уроках музичного мистецтва з особливими дітьми молодшого шкільного віку у загальноосвітньому просторі.

Результати та обговорення./Results and discussion. Необхідно створити такі умови навчального процесу, щоб усі групи дітей були не обділені увагою педагога та забезпечити педагога методичним підґрунтям та спеціальним обладнанням для успішного виконання своїх обов'язків. Диференційоване навчання це – концептуальний підхід і практична технологія для конкретної організації навчання. Для того, щоб кожен (у тому числі й дитина з вадами розвитку) міг досягти максимального успіху та отримати якісну освіту, спектр послуг підтримки та супроводу має бути поширений на всіх учасників навчально-виховного процесу. Але в першу чергу для повноцінного емоційного, розумового та соціального розвитку кожній дитині необхідно, щоб батьки, педагоги та інші фахівці позитивно ставилися до неї, розуміли та сприймали її як особистість. Для успішного вирішення питання гарної освіти потрібно залучати до цього процесу не тільки вчителів, асистентів вчителя, які володіють спеціальними методиками викладання, а ще психологів,

дефектологів. При цьому тільки любов'ю до дитини можна подолати всі непереборні труднощі. Лагідне, співчутливе ставлення до дітей особливої актуальності набуває в умовах воєнного часу. Ми прагнемо гуманного суспільства, але, на жаль неприйняття людини з дефектами іншими учасниками навчання досі має місце, багато хто не сприймає того, хто виглядає «якось не так», не так, як усі.

Також при роботі з інклюзивними дітьми виникає питання з завищенням оцінки знань такого особливого учня з певної поблажливості у його бік, що згодом робить його подальше навчання досить важким.

Однією із важливих складових нового підходу до освіти є музична діяльність. Музичне мистецтво в інклюзивній освіті сприяє формуванню морально-естетичних цінностей, які виражаються щодо формування у дитини ставлення до навколишнього світу. Музика допомагає дитині з проблемами сприймати та втілювати загальнолюдські цінності, що є ключовим моментом у гуманістичному вихованні. Музичне мистецтво впливає на внутрішній світ дитини та формує її моральні та етичні основи. Через музику діти вчаться співчувати, у них розвивається емоційний відгук, співпереживання та комунікативні навички. Музична діяльність не тільки розвиває практичні навички у музиці, особливо гра на музичних інструментах, та приносить дітям задоволення, а й сприяє розвитку слуху, пам'яті та координації рухів. Музика також сприяє розвитку комунікативних і пізнавальних потреб дитини, розвитку культури тіла та естетичних уподобань. Музична діяльність у колективі дітей-однолітків дозволяє одночасно кожній дитині проявити свої індивідуальні особливості та вчитися співпрацювати з іншими.

У початкових класах школи основним видом музичних занять є слухання музики, оскільки це найефективніша форма роботи з дітьми щодо формування та розвитку здібностей сприймати музичні твори та вслухатися у їх різноманітні особливості. Урок музичного мистецтва, особливо у молодших школярів повинен проходити динамічно, яскраво, в якому чергуються різні

види діяльності з застосуванням фізкульт-хвилинок. Звичайно на уроках музичного мистецтва має бути позитивний доброзичливий настрій.

Серед головних принципів в галузі музичної терапії та музичної освіти інклюзивних дітей є залучення дітей з обмеженими можливостями до звичайних класів шкіл, де б всі діти взаємодіяли з однолітками свого віку. При цьому всі завдання повинні бути гнучкі й мати індивідуальну спрямованість. На уроках не акцентувати увагу на вадах інклюзивних дітей. Обов'язкова співпраця всіх учасників освітнього процесу: учнів, учителів, батьків, професіоналів-психологів.

Розпочинати урок варто з привітальної пісні, а закінчували завершальною піснею. Такий початок заняття сприяє згуртуванню класу, аурі доброзичливості. Ці пісні мають бути постійними на кожному занятті або не часто змінюватись. Так дитина відчуватиме стабільність і безпеку. Корисними є пальчикові вправи, які розвивають тактильну чутливість, м'язовий апарат, дрібну моторику, а також активізують роботу мозку. Через знижений тонус м'язів у дітей із особливими потребами, їх артикуляція може бути млявою та нечіткою. Тому на уроці музичного мистецтва бажано бути вправам для тренування язика, губ та щік. Вправи типа: плескання, шльопання по ніжках, тупотіння надзвичайно корисні для дітей із особливими потребами. Крім того, ці вправи розвивають почуття ритму. Гра на музичних інструментах є дуже корисною для дітей з ООП. Зокрема гра на ударних нині досить популярна навіть за межами шкіл. Враховуючи стресовий стан людей в період бойових дій, така діяльність зменшує напруження, відчуття тривоги, вивільняє негативну енергію. Також гра сприяє зміцненню м'язів, розвиває почуття ритму й тембру. Але корисною є гра на будь-яких музичних інструментах. Корисні також рухливі музичні ігри, які в умовах шкільного уроку можливі при перенесенні заняття в зал або на природу. До таких ігор можна віднести: крокування, біг, стрибки, кружляння тощо, що сприяє розвитку координації рухів дітей із особливими потребами. За допомогою хороводних ігор діти набувають комунікативних навичок.

Висновки./Conclusions. Таким чином: завдання суспільства на новому рівні свого розвитку – створити оптимальні умови та ефективні програми для фізичного, психічного та соціального розвитку кожної особистості, пам'ятаючи, що це важлива платформа для підйому, злету суспільства на більш високий рівень соціально-економічного розвитку. Музична діяльність відіграє важливу роль в інклюзивній освіті, сприяючи розвитку дітей, формуванню їх цінностей та покращенню комунікативних навичок.

1. Музика сприяє розвитку комунікаційних навичок та соціальної інтеграції дітей з інклюзією. Через музику діти мають можливість висловити свої емоції, покращити взаємодію з іншими людьми та розвинути навички співробітництва у музичних групах чи хорових колективах.

2. Музична активність сприяє розвитку моторики та координації рухів у дітей з інклюзією. Гра на музичних інструментах, танці та інші музичні активності допомагають покращити моторику, гнучкість та просторове сприйняття у дітей із різними особливостями.

3. Музичні заняття сприяють розвитку когнітивних здібностей дітей із інклюзією. Вивчення музики включає навчання ритміці, мелодії, гармонії і структурі музичних творів, що сприяє розвитку пам'яті, концентрації уваги і креативного мислення.

4. Музична терапія може бути ефективним інструментом для розвитку мови та комунікативних навичок у дітей з інклюзією, які мають проблеми зі спілкуванням. Музика стимулює мовні центри у мозку, допомагає покращити артикуляцію, інтонацію та розуміння мови.

5. Музика створює атмосферу радості, задоволення та самовираження для дітей з інклюзією. Вона може бути засобом для зняття стресу, покращення настрою та самооцінки, а також допомогти дітям виявити свою індивідуальність та творчий потенціал.

6. Музичні заняття та колективне музикування сприяють розвитку самодисципліни, відповідальності та впевненості у собі у дітей з інклюзією.

Участь у музичних проектах потребує регулярної практики, зусиль та терпіння, що сприяє розвитку позитивних особистісних якостей.

Важливо пам'ятати, що кожна дитина унікальна, тому потрібно враховувати її переваги, здібності та потреби при виборі форм роботи. Комбінування різних методів та підходів може бути найкориснішим для різнобічного розвитку дітей з інклюзією. Й отже, враховуючи постійне збільшення дітей з особливими освітніми потребами, такі дослідження та винахід новітніх методів, підходів до освіти інклюзивних дітей з урахуванням їх інтеграції у загальноосвітній простір, є актуальними і перспективним.

Список літератури

1. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.

2. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/607-2013>. (дата звернення : 22.10.2023).

3. Жигінас Т.В. До питання розвитку мистецької освіти України в глобалізованому світі. Сучасна мистецька освіта: матеріали IV Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. Вип. IV. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2019. 278 с.

4. Інклюзивне навчання. Міністерство освіти і науки України : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> (дата звернення: 4.10.2019).

5. Квітка Н. Методичний посібник з музикотерапії для дітей дошкільного віку зі складними порушеннями психофізичного розвитку. Київ, 2013. 82 с.

6. Падалка Г. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2010. 274 с.

7. Шабутін С.В., Хміль С.В., Шабутіна І.В. Зцілення музикою : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники : Афіни, 2006. 192 с.

8. Mark Bodner, L. Tugan Muftuler, Orhan Nalcioglu, Gordon L. Shaw [FMRI study relevant to the Mozart effect: Brain areas involved in spatial-temporal reasoning](#) 2001.

9. Peter Aoun Timothy, Jones Gordon L Shaw, Mark Bodner [Long-term enhancement of maze learning in mice via a generalized Mozart effect](#) 2005